

Stanislav Sousedík – Svoboda a lidská práva. Jejich přirozenoprávní základ. 2010. Praha: Vyšehrad.

Lukáš Hanus

Katedra antropologických a historických věd, Fakulta filozofická, ZČU v Plzni, lukas.hanus@gmail.com

KNIHA Stanislava Sousedíka je filosofickým zamyšlením nad hlubší podstatou lidských práv. Autor je katolickým filosofem, někdejší žákem Jana Patočky. Přednáší mimo jiné na Karlově univerzitě v Praze. Svůj příklon k náboženství nijak nezakrývá, a z textu jsou jeho inklinace a sympatie ke křesťanskému náboženství jasně patrné. Tento fakt by mohl být nápomocen, kdy se jako v tomto případě chce filosoficky zamyslet nad podstatou lidské přirozenosti a následným odůvodněním práv člověka.

Práce se snaží odpovědět na velmi zajímavou otázku, kterou si možná mnohokrát položil nejméně jeden badatel či aktivista, který se zabývá opodstatněností nezaměnitelných lidských práv, která jsou vlastní každému člověku bez ohledu na kulturu, rasu či historickou dobu, ve které žije. Právo jako takové se týká společnosti, a společnost je proto hlavním tématem, kterému se věnuje při argumentaci v rámci existence lidských práv. Z podstaty existence sociálních vztahů mezi jednotlivci a skupinami usuzuje, že na jedné straně je možné odvodit nejhlubší vrstvu lidských práv od různých společenských smluv, které sama společnost ustanoví (tedy různé kontraktualistické, komunitární a pozitivistické přístupy), a na druhé straně logickým metafyzickým odvozením těchto práv od samotné existence člověka jako společenského tvora odlišného od ostatního existujícího světa, tedy od všech nelidských jsoucen nalézajících se v lidmi zakoušeném světě. Autor zcela jistě dává přednost tzv. přirozenoprávní teorii, kterou se snaží v knize filosoficky zdůvodnit a obhájit. O přirozenoprávní teorii se dá říci, že v současné době živoří na okraji filosofického a právního zájmu. Dle autora je ovšem jasnou, i když nepřiznanou součástí, jakékoliv pozitivní právní normy týkající se lidských práv. Pozitivní normy na rozdíl od přirozenoprávní morální normy jsou partikulární, lišící se navzájem kulturou od kultury, nebo dokonce stát od státu, a jsou náchylné k mocenské manipulaci zájmovými skupinami. Přirozenoprávní teorie naproti tomu je trvale závaznou morální normou odvozenou od přirozenosti člověka vztahujícího se k vyšší formě boží, jenž člověku propůjčuje jeho existenci. Klíčovým konceptem pro přirozenoprávní teorie je samotná lidská přirozenost. Autor ukazuje historický vývoj filosofického bádání na poli lidské přirozenosti na příkladu řeckých škol, především stoiků a Aristotela, přes učení Tomáše Akvinského a jeho následovníků až po J. Finnisse. Všechny argumenty se zde vinou v rovině metafyziky, jenž je nezbytná k postizení podstaty lidství a jeho následných práv a odpovědnosti vůči bohu a sobě samému. Metafyzický aspekt celé této věci je velice abstraktní, vyžadující logické zhodnocení věcí, které nás přesahují, tedy nutně i boží existence. To je podle autora problém, který přirozenoprávní teorii ubírá na atraktivitě a důvěryhodnosti v současné době. A nikoliv jenom v současné, odklon od metafyziky je charakteristický po evropsko-americkou oblast již od dob osvícenství a trvá do současnosti. Víra ve vědecké poznání světa a jeho v budoucnosti celkové vysvětlitelnosti je výtvorem moderny, a jak uvádí autor, také zřejmě jediným prostředím, kde se takové víře daří. Z tohoto hlediska nahlíží naši dobu 21. století jako postmoderní, jelikož stejnou měrou jako k metafyzice a teologii, tak i směrem k vědě sílí u lidí skepse, že nedokáže vysvětlit základní filosofické otázky světa, nejvíce

po smyslu lidské existence. To je v Sousedíkově knize zajímavý moment, jelikož jiní čeští katolící filosofové, např. Jiří Fuchs, jsou vůči postmodernímu vidění současného myšlenkového světa Evropana daleko resistantnější.

Koncept lidské přirozenosti si Sousedík vypůjčuje především z Tomáše Akvinského, který z většiny navazuje na Aristotela. Jeho přirozenost je „náklonnost“ jednotlivých jsoucen k tomu chovat se nějakým způsobem. Náklonností železa je v tomto případě podléhat korozi ve styku s vodou, přirozenou náklonností zlata je naopak odolávat koroznímu vlivu vody, a přirozenou náklonností člověka je existovat ve společnosti, utvářet sociální vztahy s ostatními jedinci. Důvodem jeho náklonnosti žít ve společnosti je jeho vztah k bohu a lineární charakter jeho existence směřující ke spasení. Zde se Sousedík až velmi přísně identifikuje s křesťanskou filosofií a jejími dogmaty, což je škoda, protože pro legitimizaci přirozenoprávní teorie pro neteologicky uvažující čtenáře je potřeba trochu více. Stejně je to i se čtyřmi „dobry“, které identifikuje autor u každého člověka jako logické vyústění specificky lidského chování vyplývající z jeho náklonnosti. Jednou z těchto náklonností je i utvářet přátelství, v praktické rovině se formující ve vztahu muže a ženy, jako jediného možného reprodukčního vztahu. Tímto způsobem z celého diskursu lidských práv elegantně vyloučil právo na soužití dvou lidí stejného pohlaví, odporující z logiky věci lidské přirozenosti. Netřeba dodávat, že právo na soužití homosexuálních párů a společenských práv z toho vyplývajících, jsou jedním z nejdiskutovanějších kapitol současné diskuse o lidských právech.

Po definování podstaty lidské přirozenosti a stanovení morálního kodexu postupuje autor ve falsifikaci všech ostatních existujících teorií práva, které nevycházejí z přirozenoprávní teorie. Především se to týká kontraktualistických teorií Thomase Hobbesa, Johna Locke a Immanuela Kanta. Následně se věnuje všem emancipačním hnutím od osvícenství. Ty ovšem redukuje pouze na kritiku klasiků 19. století a jejich historických „fikcí“. Osobně si myslím, že emancipační teorie 20. století jsou kapitolou samou pro sebe a výrazně se odlišují od myšlenek K. Marxe, A. Comta či G. W. F. Hegela. Tomu se však autor příliš nevěnuje a v závěru přidává kus informace o několika školách a autorech, které se v pozitivistickém směru snaží obhájit lidská práva, především pak utilitaristé. Je s podivem, že k obhajobě si vybral komunitaristického myslitele Charlese Taylora, známého z českého překladu i domácím čtenáři, který se svou obhajobou multikulturních pozic balancuje na hraně novodobého rasismu vyvěrající z romantické představy o formaci identity člověka.

Autor ve své argumentaci na podporu přirozenoprávní teorie se snaží zůstat stranou teologických vysvětlení, nicméně je nutné podotknout, že se mu to nedaří. Na několika místech sklouzává k logickým vysvětlením boží existence. Od ní odvozuje validitu přirozenoprávní teorie. Práce je koncipována jako široká přehledová studie přístupu k lidským právům, kde z historie uvádí vybrané příklady zásadních filosofických škol a významných filosofů a teologů, kteří uvažovali přirozenoprávní teorii ve svých argumentech na ochranu člověka. Až překvapivě často zde sklouzává k ignorování kulturního relativismu, zevšeobecňuje morální chování na celou populaci lidstva na příkladech, které toto zevšeobecnění nesnesou, a také zaměňuje universalismus za universalismus křesťanský. Na jednom bodě autor dokonce ostentativně káže, kdy bez jasného vysvětlení, bez které si je těžké filosofickou práci představit, uvádí, co je a co není dobré. U čtenáře, který tak vezme do ruky tuto knihu na základě autorovi deklarace o filosofickém zhodnocení podstaty lidských práv, je v mnoha případech jasně, že existence vyšší boží podstaty bude v tomto procesu nevyhnutelná, a v zásadě to nemusí být na škodu. Čtenář hledající odůvodnění nezadatelných lidských práv může být např. agnostikem, a přesto smířen s tím, že lidská podstata musí být nutně odvozená od principu člověka přesahujícího. Argumenty, které mu ale nabízí Stanislav Sousedík, jsou pouze obhajobou křesťanských dogmat,

které z podstaty jejich učení vyčleňují z debaty o lidských právech některé jedince či skupiny (LGBT, stoupence nelineárně uvažujících náboženských nauk), jejichž práva jsou společensky uznávána a jejich perzekuce je v diskursu lidských práv zcela nepřijatelná.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] SOUSEDÍK, S. 2010. *Svoboda a lidská práva. Jejich přirozeno-právní základ*. Praha: Vyšehrad.